

персонафікаванага ў вобразах камуністкі Малкі, рабочага Янкеля Шоўца і інш. Кніжка зьяўляецца досыць важнаю ў яўрэйскай літаратуры і заслугоўвае ўвагі чытача.

А. ЧУМАЧЭНКА. „Як чалавек выдумаў бога“, Менск, ДзВБ—Юндзетэктар. 1932 г., бал. 32, цана 20 кап. Пераклад з рускае мовы Шастаковай.

Гэтая кніжка напісана для дзяцей малодшага ўзросту. Тут у форме мастацкага апавядання, лёгкага для ўспрыманьня вучня, на навуковай аснове паказана гісторыя, прычыны ўзьнікненьня рэлігіі і яе клясавая сутнасьць. Аўтар даводзіць, што прычынаю ўзьнікненьня ідалапаклонства і рэлігіі зьяўляецца эксплёатацыя. Пачынаючы ад першабытнага грамадства і канчаючы расійскім самаўладствам, рэлігія зьяўлялася фактарам прыгнечаньня працоўных мас.

Кніжка зьяўляецца каштоўнаю, бо правільна паказвае сацыяльную сутнасьць рэлігіі і арганізуе чытача на барацьбу з ёю. Удала падабраныя малюнкi і досыць удалы пераклад павялічваюць каштоўнасьць яе.

БАРЫС БРАДОЦКІ. „Сьцяганосцы“, Менск ДзВБ—1932 г. Партмасэктар, бал. 194, цана 60 кап.

Кніжка складаецца з 19 нарысаў. Тэматыка большасці нарысаў адлюстроўвае барацьбу за пяцігодку на заводах, фабрыках, калгасах. Кніжка разьбіта на 2 буйныя разьдзелы: 1) разьдзел: „Натхніцелі будняў“, куды ўваходзіць апісаньне перадавікоў заводаў і 2) разьдзел: „Каменьні на дарозе“, дзе сабрана група нарысаў, што паказваюць усе адмоўныя зьявы, непаладкі і перашкоды ў жыцьці вытворчасці.

Усе нарысы напісаны на жывым канкрэтным фактычным матар'яле. Напрыклад, нарыс „Перамога сьцяганосцаў“ з жыцьця Менскага гарбарнага заводу „Большавік“, нарыс „Дваццаць фрэзероўшчыкаў“ адлюстроўвае змаганьне за прамфінплян на менскай абутковай фабрыцы. У нарысе „Камісарша“—аўтар паказвае гэроя пяцігодкі Добрускае папяровае фабрыкі. У кнігу ўвайшлі і нарысы, пабудаваныя на матар'яле Бабруйскага дрэвапрацоўчага камбінату, Палесдруку, раённых калгасаў і г. д. Кніжка багатая цікавым, жывым, фактычным матар'ялам, але значная частка нарысаў носіць характар простага запісу фактаў, здарэньняў не скандэнсаваных у мастацкі твор. Кніжцы шкодзіць падкрэсленая дакумэнтальнасьць, пэдантычная прывязанасьць аўтара да факта.

„ПОЛЫМЯ РЭВАЛЮЦЫІ“. Першая кніга. Орган арганізацыйнага Камітэту Саюзу Савецкіх пісьменьнікаў БССР. ДзВБ. Л і М, 1932 г.

Савецкая Беларусь шпаркімі крокамі разам з іншымі Савецкімі рэспублікамі ідзе да сацыялізму. Пэрыяд сацыялізму, у які ўступае Савецкі Саюз, ёсьць разам з тым пэрыяд росквіту нацыянальных формаў і пралетарскіх зьместам культур з прыгнечаных раней нацыянальнасьцяў. Гэты росквіт відзён і на Савецкай літаратуры БССР, а адсюль і значны

прост літаратурна-мастацкіх часопісаў. Досыць сказаць, што на сёння ў БССР выходзіць 5 літаратурных часопісаў і 1 літаратурная газэта (часопісы „Полымя рэвалюцыі“, „Маладняк“, „Беларусь калгасная“, „Напагатове“, „Чырвоная Беларусь“ і газэта „Літаратура і мастацтва“). Часопісь „Полымя Рэвалюцыі“ вышаў пакуль што толькі першым нумарам. Нажаль рэдакцыя не дала для першага нумару рэдакцыйнага артыкулу, у якім вызначыла-б праграму дзейнасці, чытачоўскае прызначэнне яго.

Аднак, трэба думаць, што часопісу „Полымя Рэвалюцыі“ па сваім становішчы прыпадае пачэсная роля быць асноўным літаратурна-мастацкім часопісам, які павінен сабраць навакол сябе найбольш выдатныя і кваліфікаваныя літаратурныя, крытычныя і публіцыстычныя сілы Савецкае Беларусі.

Увагуле кажучы, пры вялікай колькасці літаратурна-мастацкіх часопісаў асноўнаю хібаю бадай іх усіх да апошняга часу была нявыразнасць у арыентацыі на падрыхтоўку чытача. Адсюль некаторая аднастайнасць, адсутнасць свайго спецыфічнага твару, а таксама і адсутнасць крытэрыя ў падборы змяшчаемага матар'ялу.

„Полымя рэвалюцыі“ відавочна павінна арыентавацца на культурнага рабочага, перадавога калгасніка і кадры савецкае інтэлігенцыі.

Прыняўшы такую арыентацыю, часопіс павінен паставіць перад сабою і шэраг адказнейшых задач, а менавіта даць л е н ш а е, што ёсць у беларускай савецкай літаратуры, арыентаваць, выходзячы з марксыска-ленінскіх пазыцый, і чытача і пісьменьніка ў асноўных пытаннях літаратуры і мастацтва, шырока асвятляць культурнае будаўніцтва БССР і братніх савецкіх рэспублік, паказваць той культурны заняпад і адзічаньне, якое ахапіла ўсе культурнае жыццё (таксама, вядома, як і ўсе іншыя бакі жыцця і гаспадарчай дзейнасці) капіталістычных краін.

Такім прынамсі, хацелася-б бачыць часопіс „Полымя Рэвалюцыі“.

У якой-жа меры адпавядае гэтым асноўным задачам першы нумар гэтага часопісу, так даўгачаканы і з такім спазьненнем выйшаўшы?

Першы нумар „Полымя рэвалюцыі“ мае тры асноўныя разьдзелы: мастацкую прозу і поэзію, крытыку і кнігасьпіс.

У першым разьдзеле фігуруюць Юрка Віцьбіч, Крапіва, Міхась Зарэцкі, Р. Мурашка (проза).

Юрка Віцьбіч выступае з вялікаю аповесьцю „Ціхая руба“. Гэты пісьменьнік покуль што амаль невядомы пралетарскай грамадзкасці БССР, калі ня лічыць некаторых яго твораў ва „Узвышшы“, і таму твор яго варта нашай крытыцы разгледзець вельмі ўважліва, гэтага ён ва ўсякім разе заслугоўвае.

Тэма аповесці сьвежая і новая, якая бадай не закраналася ў нашай літаратуры,—гэта жыццё сплаўшчыкаў, асначоў. Віцьбіч паказвае, папершае, дасканалае знаньне быту і таго матар'ялу, якім ён апэрыруе ў аповесці. Адчуваецца, што жыццё аснача, асаблівасьці накладзеныя на чалавека асноўчаскаю працаю, абставіны гэтае працы дасканала вядома аўтару і не па двухтыднёвых назіраньнях, альбо некалькіх газетных нататках. Вось чаму аповесьць вабіць да сябе сваёй праўдзівасьцю

Другое, што можна сказаць пра аповесць Віцьбіча,—гэта досыць высокі ўзровень літаратурнае культуры ва ўсім яго творы.

Удала паказвае Віцьбіч ход перабудовы ўсяго жыцця на новы лад. Для гэтага досыць толькі прачытаць тыя радкі яго аповесці, у якіх ён апісвае змену твару старога губэрнатарскага Віцебску, на твар вялікага пралетарскага і культурнага цэнтру Савецкае Беларусі. Асабліва яскравым ход гэтае перабудовы становіцца пры параўнаньні апісваемай аўтарам Рыгі,—гораду заняпаду, галечы і вечнага беспрацоўя.

Калі адкінуць некаторую часам надуманасьць, якая значна перашкаджае аповесці, дык яе можна з цікавасьцю прачытаць кожнаму, як досыць прыкметны твор, а беларускай савецкай крытыцы варта заняцца ім больш сур'ёзна.

Міхась Зарэцкі выступае ў першыню пасля таго, як пралетарская грамадзкасьць выкрыла і жорстка раскрытыкавала нацыянал-дэмакратычныя ўстаноўкі ягонае творчасці, з вялікім раманам „Вязьмо“. Аднак па тэй частцы, якая надрукавана ў часопісу, вельмі цяжка сказаць, што-небудзь аб гэтым новым творы Зарэцкага. Рэдакцыі варта было-б улічыць тую зацікаўленасьць і некаторую, калі так можна сказаць, насцярожнасьць грамадзкасьці ў дачыненні да творчасці Зарэцкага і даць большы ўрывак яго роману, з тым, каб ужо па пэўнай яго частцы магло скласьціся больш-менш выразнае ўяўленьне аб яго перабудове. У кожным разе па тэй частцы, якая надрукавана, можна сказаць, аб поўным павароце Зарэцкага.

У зусім новым жанры выступае ў „Польмі рэвалюцыі“ Крапіва. Крапіву БССР ведае, як выдатнага баечніка, асабліва ў першы перыяд яго творчасці, калі яго байка закранала канкрэтныя бакі нашага будаўніцтва і часам моцна біла па ўсім тым, што перашкаджала пераможнаму ходу сацыялістычнае будоўлі. Зараз Крапіва выступае з раманам „Мядзьведзічы“. Ён зусім слушна, што такое выступленьне Крапівы выклікае надзвычай вялікую зацікаўленасьць.

Той урывак, які надрукаваны ў першым нумары „Польмія Рэвалюцыі“ досыць удала паказвае малюнак вёскі зараз-жа пасля грамадзянскае вайны і пачатак тых буйных працэсаў расслаення, якія мелі месца ў тагочаснай вёсцы. Крапіва паказвае дасканалае веданьне вёскі, ёсьць удалы тыпаж. Аднак такая буйная перабудова аўтара, які відаць, даецца ня дарам. У надрукаванай частцы раману досыць частыя зрывы галоўным чынам фармальнага парадку (аб ідэалёгічнай вартасьці гэтага твору, як і аб рамане Зарэцкага, покуль што судзіць вельмі цяжка). Чытаецца раман лёгка і выклікае значную зацікаўленасьць.

Р. Мурашка ў часопісу прадстаўлены літаратурным сцэнарыям „Сын“, паводле ўжо вядомага чытачу, свайго вялікага раману пад тэю-ж назваю. Новага ў надрукаванай частцы гэтага сцэнарыя нічога няма, як з боку выяўленьня аўтаравага сьветапогляду, так і літаратурных вартасьцяў. Нам здаецца, што ў гэтым творы ня відаць нават і спэцыфікі літаратурнага кіно-сцэнарыя. Адзіная яго вартасьць у тым, што гэты твор канстатуе выхад беларускае пралетарскае літаратуры і на арэну

кіно і частковае авалоданьне ёю. У кожным разе надрукаваньне яго ў „Полымі Рэвалюцыі“ не асабліва ўзабагаціла гэты нумар часопісу.

У разьдзеле—паэмы і вершы—прадстаўлены аўтары: А. Куляшоў, Уладз. Хадыка, А. Дудар і пераклад Гётэ.

А. Куляшоў выступае з паэмаю „Аманал“. Але на жаль, і гэты твор канчаецца такім частым у гэтым нумары „працяг будзе“. А. Куляшоў часта ўжо ў пачатку поэмы мудрагеліць і гэтае мудрагельства і шукаць нібы арыгінальных вобразаў даводзіць яго часам проста да няўдалых вобразаў. Вось прыклады — „Вецер праймае праз адзеньне, праз косьці“. Як гэта праз косьці? Часам можа праняць „да касьцей“. Далей: „Прамоўцы прымалі парады—ня так, як рымскія імператары, вылітыя з труб (?) і ўрачыстай (?) бронзы“... Яшчэ: „Кожны кайстру сьлёз сьледам валочыць“. Як гэта сьлёзы ды ў кайстры? Альбо: „Жартавалі з яго ня раз дзеці, людзі звалі дасьціпным вар'ятам (?)“.

Гэта—толькі на двух балонках (64 і 65) і толькі тое, што занадта ўжо кідаецца ў вочы. Поэма ўвогуле можа выйдзе нядрэннай, але Куляшову ўжо па надрукаванай частцы можна даць парад: менш мудраваць, больш думаць над кожным словам, быць прасьцей. Не мудрагельства вызначае сабою вартасьць твору.

Зусім адваротнае ў іншым сэнсе ўражаньне сваёю шчырасьцю і прастатою робіць верш У. Хадыка „Аб чым у думах сьню“. Аўтар паказвае ў ім досыць высокае майстэрства і імкненьне да актыўнага ўдзелу ў сацыялістычнай будоўлі. Ён уракаецца старых ідэалаў дробнага буржуа, ён шчыра жадае ісьці на перадавыя пазыцыі, бо „Мы зможам вытрымаць парад, мы здольны ў бойку стаць“. Аднак „філёзофія“ аўтара нават гэтага вершу наўрад ці сьвярджае, што „мы здольны ў бойку стаць“.

І вось чаму:

„Мінуць гады—і дзень за днём,
Набудзе буйны рост
Тут будзе мой і сад і дом
І сталых дум фарпост“.

Так. Яно, вядома, будзе. Але будзе не само сабою. Для таго, каб яно было і каб „Селі побач на куце і лозт і чалавек“, трэба вельмі вялікая і ўпартая праца. Мала таго, што: „І для таго (у ашчадзе дум) я любы сон пяшчу“, мала і таго, што „Як „птушка божая“ жыву „і нават“ ня прыстаў і ня згас“. Трэба змагацца і тады калі цяжка, змагацца яшчэ больш упарта, бо калі рабіць паводле—Хадыкі, а менавіта: „А калі цяжка—у бараду я сам сабе сьвішчу“, дык, хаця гэта і прыемны замятак і нават „ад высокіх лунаньняў“, але тады наўрад ці тут „будзе мой і сад і дом і сталых дум фарпост“.

Хадыкава-ж філёзофія ня наша. Гэта філёзофія тае групы грамадства, якую Маркс заве *lumpen proletariat*.

Хадыка стараецца быць з намі. А каб ён быў з намі—ягоную „філёзофію“ трэба рэвізаваць ужо зараз.

Пасьля некалькіх невялікіх вершаў, Ал. Дудар у „Полымі Рэвалюцыі“ выступае з паэмаю „Вайна за мір“. Уся паэма носіць дэкларацыйны

характар, носіць характар, так сказаць credo аўтара. Што-ж тут можна сказаць? Поэма напісана ня дрэнна. Шчыра ня шчыра, але аўтар вельмі блізка ставіцца да пралетарскага сьветапогляду, імкнецца быць актыўным будаўніком новага грамадства. Мы ўсе памятаем Дударавы „Вецер з усходу“ і „Пасеклі край нам напалам“. Ня будзе гэта ўспомінацца ў дачыненні Дудара, калі ён усе свае сілы падначаліць вялікай справе будоўлі сацыялізму. І хаця, паводле Дудара „Няма ‘шчэ фарбы гэтакай сілы, каб тварэнні перадала“, гэтую фарбу трэба шукаць, не спадзяючыся на „брата-вершаармейца са стану пралетарыяту“.

Пераклады вершу Гэтэ на нашу думку досыць выпадковыя і сам пераклад мог-бы быць значна лепшым.

З нарысаў мы маем „На рыштаваньнях суцэльнай“ Я. Ліmanoўскага. Нарыс нічым асаблівым ня вызначаецца з шэрагу аналёгічных нарысаў. Дрэнна, што ў нас ужо неяк завялося пісаць нарысы ад „я“. Ад Я. Ліmanoўскага, можна патрабаваць больш, можна было чакаць парушэння гэтага нягеглага „канону“. Дрэнна і тое, што вядучы часопіс, адводзячы месца калгаснаму нарысу, ня ўзяў больш баявое тэмы, як напрыклад, адміністрацыйна-гаспадарчае ўмацаваньне калгасу, а спыніўся на простым апісанні раздробленых фактаў жыцця калгасу, задужа прыпраўленым бухгалтарскімі выкладкамі.

У адзеле крытыкі у першым нумары зьмешчаны 2 артыкулы: А. Кучара „Паказ гэрояў пяцігодкі ў беларускай пралетарскай літаратуры“ і А. Барычэўскага „Гэтэ і ягоны Фауст“. Тэма першага актуальная. Але ўвесь матар’ял артыкулу некалькі ўстарэў, бо сам артыкул, як аб гэтым паведамляе і сам аўтар, ёсць апрацаваная стэнаграма дакладу на першай канфэрэнцыі Мен. АПП. А ад часу канфэрэнцыі мінуў амаль цэлы год, і амаль паўгоду пасья пастановы ЦК УсеКП(б) аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый...

Рэдакцыя правільна зрабіла, адгукнуўшыся на юб’лей сусьветнага паэта, аднак гэтую тэму трэба было распрацаваць больш шырока і больш падрабязна азнаёміць пралетарскую грамадзкасьць БССР з дзейнасьцю гэтага выдатнейшага клясыка сусьветнае літаратуры.

Слабы і выпадковы разьдзел кнігаспісу часопісу. Нельга дараваць рэдакцыі часопісу таго, што ў першым нумары адсутнічае хроніка культурнага жыцця БССР і іншых савецкіх рэспублік, а таксама і капіталістычных краін.

Першы нумар часопісу ні словам не абмовіўся пра іншыя віды мастацтва: тэатр, кіно, музыку, выяўленчае мастацтва, хаця гэта і зьяўляецца абавязкам часопісу і хаця гэтыя віды мастацтва ў БССР, як нідзе, патрабуюць асьвятленьня і абгаварэньня.

Рэзюміруючы ўсё сказанае, можна адзначыць, што часопіс ўвагуле ўзяў правільную ўстаноўку і ўжо ў першым нумары змог даць досыць цікавы і досыць высокае якасьці матар’ял.

Пару слоў аб тэхнічным афармленьні часопісу.

Ня ў прыклад іншым часопісам „Польмя Рэвалюцыі“ на 11 друкаваных аркушоў змагло даць звыш 16 аўтарскіх аркушоў матар’ялу.

Аднак, рэдакцыйная апрацоўка матар’ялу часам няўважлівая, кідаюцца ў вочы такія ляпсусы: на бал. 25 абзац чужаслоўя канчаецца

„А што-б яе пранцы, Андрэй! Бач! Бач!“. Наступны абзац, словы ўжо аўтара, пачынаецца ізноў рысачкай, —, што ў друку азначае ізноў чужаслоўе. І далей на той-жа балонцы:—Навальвай на дрыгалку, Андрэй, мядзьведзем!—Крычыць дзед“ і г. д. Ізноў тая-ж памылка.

Шмат друкарскіх памылак.

Дрэнна і тое, што ўвесь асноўны літаратурны матар'ял нумару канчаецца абяцанкаю „працяг будзе“. Як ужо гаварылася, „працягам“ канчаюцца раманы Крапівы, Зарэцкага сцэнары Мурашкі і паэма Куляшова. Чытачу пры такой кампазыцыі матар'ялу ў часопісу нялёгка, асабліва прыняўшы пад увагу, што часопіс выходзіць адзін раз у месяц. Пры гэтым урыўкі досыць механічна адрэзаны ад усяго твору, гэта яшчэ больш ускладняе справу.

Нехайна, бяз густу зроблена вокладка. Абавязковае стандартнае спалучэнне чырвонага і белага колераў. Чырвоны чатырохкутнік за надта вялікі і забівае сабою назву часопісу, а таксама перагружае вокладку. Лепш было-б пры той-жа кампазыцыі зрабіць вокладку менш стракатай. Зусім дрэнна, да няпрыемнасці дрэнна аформлены адваротны бок вокладкі.

Няпрыемнае ўражанне робіць аднастайнасць шрыфту набору. Калі-б, напрыклад некаторыя артыкулы, да прыкладу, кнігаспіс былі набраны пэтытам, гэта было-б і прыгажэй, і дало-б магчымасць рэдакцыі яшчэ больш мэтазгодна скарыстаць плошчу паперы часопісу.

Нельга ў сур'ёзным часопісу дапускаць і такога парадку ляпсусаў, як, напрыклад, тое, што ў кнігаспісе часопісу рэцэнзія на зборнік Хадыкі падпісана „Інскі“, а ў зьмесце часопісу У. Плашчынскі. Тут альбо прыкрая карэктарская памылка, альбо няўважлівасць сакратара рэдакцыі. У часопісу на вокладцы зьмешчаны прозьвішчы ўсіх аўтараў, рэчы якіх надрукаваны ў часопісе, але чамусьці выпушчана імя Я. Ліmanoўскага.

Усё гэта, вядома, дробязі, але і яны часам робяць пагоду.

Ня глядзячы на ўсе адзначаныя недахопы, часопіс з самага пачатку цывёрга становіцца на ногі і яго трэба лічыць неабходным мець у кожнай бібліятэцы, у кожнай хаце-чытальні, школе, а таксама і ўсім тым, хто цікавіцца пытаннямі беларускае літаратуры і ўвогуле культурнага будаўніцтва.

А. Н.